

Katja Boonstra-Blom: 'Dat we ze niet vergeten zijn'

DOOR PIET JALHAY

Katja Boonstra-Blom heeft haar hele leven moeten wachten op de vondst van de onderzeeboot Hr.Ms. K XVI. Haar vader, Willem Blom, zat op deze boot die op eerste kerstdag 1941 door de Japanners werd getorpedeerd. Haar ouders waren net drie maanden getrouwd. 'In de haven, vlak voor zijn vertrek met de 'K XVI' uit Soerabaja om te gaan patrouilleren op de Zuid-Chinese zee, vertelde mijn moeder aan mijn vader dat zij zwanger was', zegt Katja Boonstra. 'Mijn moeder vertelde me later dat mijn vader als reactie daarop zei: Nu kan ik nooit meer sterven! Mijn moeder zag hem nooit weer terug en maakte ook niet meer mee hoe de onderzeeboot in oktober 2011 door Australische sportduikers op zestig zeemijl voor de kust van Borneo is gevonden.'

Katja Boonstra beschrijft hoe sterk haar moeder, de inmiddels overleden schrijfster Elvire Spier, het verlies van haar vader doorstond. Mijn moeder werd na een paar weken bij de 'Kempetai' geroepen. 'Je denkt toch niet dat je je man terug zult zien. Hij is gevangen genomen en onthoofd', werd haar verteld. Later werd de werkelijke toedracht bekend. De 'K XVI' werd op Kerstmorgen 1941, boven water varende, ontdekt door de Japanse onderzeeboot 'I 66' en getorpedeerd. Er waren geen overlevenden. Later, toen mijn moeder terug was in Nederland, bleek bijna haar hele Joodse familie te zijn gedeporteerd. Toch heb ik nooit een woord van haat gehoord van mijn moeder. Ze dacht ook niet in termen van vijand of ras of religie. Iedereen was voor haar bijzonder.'

Katja's moeder hertrouwde met een marinier, waar zij een fijne stiefvader aan had. Willem Blom bleef echter altijd een belangrijke rol in haar leven spelen. 'Ik heb een filmpje waarin ik hem zie zoals hij toen was. Daardoor bleef hij altijd ergens leven voor mij. En van jongs af aan ging ik altijd mee naar de herdenkingen op 4 mei in Den Helder.'

Verlies van de 'K XVI'

Begin 1941 werd de 'K XVI' ingedeeld bij de 3e divisie van het onderzeebootflottielje in Nederlands-Indië. Naast de 'K XVI' waren de 'K XIV', en de 'K XV' onderdeel van de 3e divisie. In november 1941 werd de 3e onderzeebootdivisie overgeplaatst naar het eiland Tarakan in de buurt van Borneo, dit omdat

men een Japanse invasie in deze regio verwachtte. Op 8 december, na het uitbreken van de oorlog met Japan, moest de 3e divisie de Straat Makassar, tussen Kalimantan en Celebes, afschermen. Vanaf 12 december werden de patrouilles verplaatst naar de Zuid-Chinese Zee. Een konvooi van een 12-tal Japanse oorlogsbodems en vijf onderzeeboten was als escorte van landingstroepen vanuit Miri vertrokken op weg naar Kuching om bezit te nemen van de olievelden. Op 24 december 1941 viel de 'K XVI', ten noorden van Kuching, de Japanse torpedobootjager 'Sagiri' aan, twee torpedo's raakten het doel. Doordat het schip in brand vloog en de torpedo's van de 'Sagiri' vlamvatten en explodeerden, zonk het schip. De 'K XVI' deed ook nog een aanval op de 'Murakumo', maar deze aanval mislukte. Het was een dappere actie van de commandant, Louis Jarman, deze ene onderzeeboot tegenover een overweldigende meerderheid aan slagkracht in ondiep water, waar het moeilijk was om weg te komen. De volgende dag, op 25 december, werd de 'K XVI' zelf aangevalen door de Japanse onderzeeboot 'I 66'. De 'I 66' vuurde om 11.45 uur één torpedo op de 'K XVI' die het doel trof. De 'K XVI' ging met alle 36 bemanningsleden verloren.

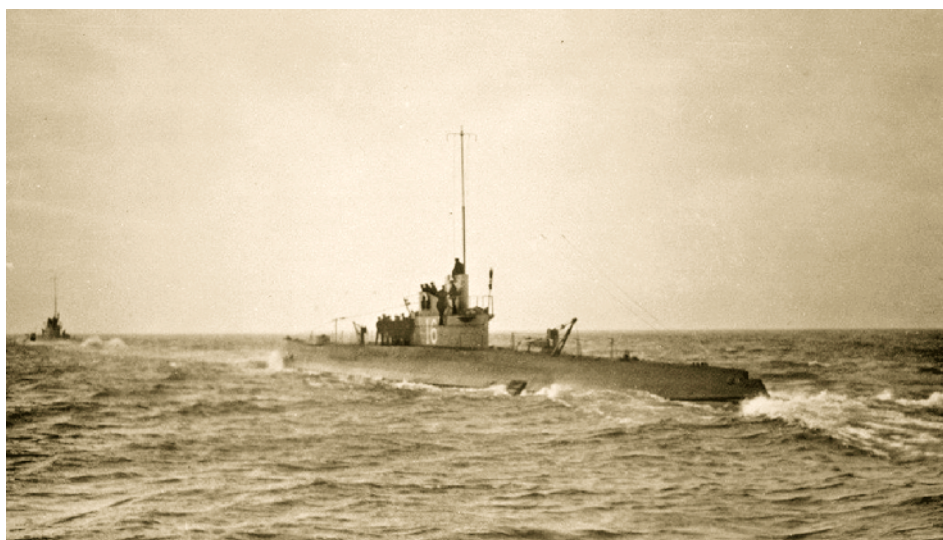
Comité Nabestaanden Onderzeeboten

De Koninklijke Marine verloor in de Tweede Wereldoorlog in totaal zeven onderzeeboten door vijandelijk handelen. De 'K VII' werd in de haven van Soerabaja op Java gebombar-

Katja Boonstra-Blom bij de portretten van haar vader en moeder. Haar vader, Willem Blom, (inzet) voer op Hr.Ms. K XVI, die in de Tweede Wereldoorlog tegen de Japanners vocht. Blom kwam om het leven toen zijn onderzeeboot tot zinken werd gebracht. Hij bleef echter altijd een belangrijke rol in Katja's leven spelen. Foto Piet Jalhay.

deerd. De andere zes onderzeeboten verdwenen op zee. In de loop der jaren werd een aantal onderzeeboten teruggevonden, merendeels door toedoen van Hans Besançon, de zoon van de in december 1941 gesneuvelde commandant van Hr. Ms. K XVII. Tijdens een van de 4 mei herdenkingen bij het onderzeedienstmonument in Den Helder vertelde Hans Besançon aan Katja Boonstra dat hij informatie had over de vermoedelijke zinkplaats van de 'K XVI' en vroeg haar of zij geïnteresseerd was om op zoek te gaan naar de vermiste onderzeeboot van haar vader. Zij besloten toen om niet alleen 'K XVI', maar alle sinds de Tweede Wereldoorlog nog vermiste Nederlandse onderzeeboten te gaan zoeken.

Een volgende stap was de oprichting van de Stichting Comité Nabestaanden Onderzeeboten 1940-1945 (SCNO). Het comité heeft als doelstelling om de vermiste onderzeeboten uit de Tweede Wereldoorlog terug te vin-

Op 7 januari 1935 vertrok de 'K XVI' samen met de 'K XVII' vanuit Den Helder naar Nederlands-Indië. Op 26 maart 1935 kwamen zij in Padang aan. Foto Gerard Horneman.

den en de herinnering aan de omgekomen bemanningsleden in stand te houden.

Zoektocht naar de 'K XVI'

Vanaf 2002 heeft de Stichting Comité Nabestaanden Onderzeeboten 1940-1945 een aantal pogingen ondernomen om de wrakplaatsen van de nog vermiste onderzeeboten te lokaliseren. Het eerste succes deed zich voor op 12 juni 2002 toen het duikteam van Klaas Brouwer op aanwijzingen van Hans Besançon en met een stevige portie doorzettingsvermogen en geluk de 'O 20' terugvond. Klaas Brouwer was gezagvoerder bij de KLM en tevens voorzitter van de International Association For Handicapped Divers (IHAD). Gehandicapte maar bijzonder bekwame duikers die vastbesloten waren de boten te vinden. Katja Boonstra: 'Mijn dochters Claire en Jessica en ik konden in 2003 mee op het duikwerkschip 'Mata Ikan' tijdens de zoektocht in de Zuid-Chinese Zee naar de 'K XVI'. Mijn beide dochters waren redelijk geoefende duikers maar ik had pas leren duiken en om deze expeditie, deze zoektocht naar mijn vader en hun grootvader, samen met mijn kinderen mee te mogen maken was een indrukwekkende ervaring. Op een gegeven moment vonden we in het zoekgebied iets dat leek op een anker en een ankerketting, maar het weer was buitengewoon slecht en we waren in tijdnood. Tot onze grote teleurstelling konden we tijdens die reis niet verifiëren of het inderdaad de 'K XVI' betrof. Later bleek dat niet het geval te zijn maar voor ons telde vooral dat er naar ze gezocht is. Dat ze niet vergeten werden.' Jaren later, op 4 oktober 2011, vond een Australisch duikteam door

een gelukkige samenloop van omstandigheden de 'K XVI'. 'Eindelijk weten wij en alle nabestaanden waar de laatste rustplaats is van de bemanning van Hr. Ms. K XVI.'

Verdwenen op patrouille

Tegenover vier onderzeeboten nu, bezat de Onderzeedienst rond de Tweede Wereldoorlog 28 exemplaren. Drie werden in beslag genomen en afgebouwd door de Duitsers, zes verdwenen op zee, één boot werd vernietigd in het dok tijdens een bombardement op Soerabaja. Van de zes boten die op zee verdwenen, vergingen de 'K XVI', 'O 16', 'K XVII' en de 'O 20' in de wateren in de nabijheid

van toenmalig Nederlands-Indië. De 'O 22' en de 'O 13' vergingen op de Noordzee. In totaal vonden 213 bemanningsleden de dood. Een kort overzicht van de andere verdwenen onderzeeboten.

Hr.Ms. O 16

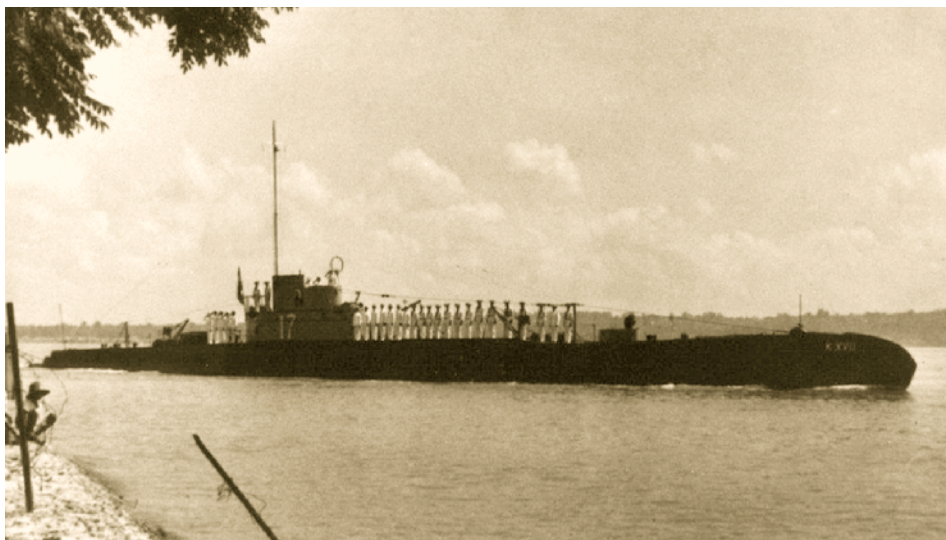
Deze onderzeeboot bevond zich tijdens de Duitse aanval op Nederland in 1940 in Tandjong Priok, Nederlands-Indië. In september 1940 voerde de 'O 16' een konvooidienst uit naar Mozambique, omdat er berichten waren dat er een Duitse jager actief was in dat gebied. Eind 1941 werd 'O 16' samen met de 'K XVII' en 'K XVIII' ingedeeld bij de 1e divisie van het onderzeebootflottielje. De 'O 16' stond vanaf dat moment onder commando van luitenant ter zee I A.J. Bussemaker, die tevens flottielje-commandant was. Eind van november 1941 werd de 'O 16' overgeplaatst naar Sambas (stad) in het noordwesten van Borneo. Op 1 december werd besloten de 1e divisie van het onderzeebootflottielje, waar de 'O 16' deel van uitmaakte, onder Brits commando te plaatsen. Als gevolg van dit besluit werd de 'O 16' samen met de 'K XVII' overgeplaatst naar Singapore. Vanuit Singapore moesten de 'O 16' en 'K XVIII' oorlogspatrouilles uitvoeren in de Zuid-Chinese Zee. Op 6 december vertrok de 'O 16' voor de eerste patrouille uit de haven van Singapore. Op 8 december, een dag na de aanval op Pearl Harbour, verklaarde Nederland de oorlog aan Japan, en daardoor werd deze

De gebroeders Bussemaker (H.O. en A.P.) met het opgedoken stuurwiel van de 'O 16'.

Hun vader, A.J. Bussemaker, was commandant van deze onderzeeboot.

Foto Traditiekamer Onderzeedienst.

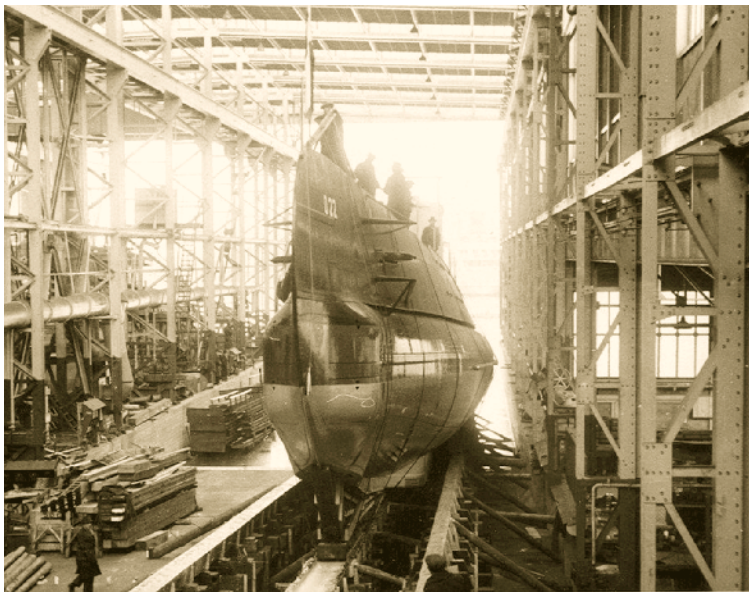

De 'K XVII' werd gebouwd door de Rotterdamse scheepswerf Fijenoord. De kiel werd gelegd op 1 juni 1931, terwijl de indienststelling verricht werd door luitenant der 1e klasse C.W. Slot op 19 december 1933. Foto NIMH.

patrouille direct een oorlogspatrouille. Tijdens deze patrouille wist de 'O 16' de volgende Japanse troepentransportschepen te beschadigen ('Ayatosan Maru', 'Sakura Maru' en de 'Ayatosan Maru') of tot zinken te brengen ('Tosan Maru', 'Asosan Maru' en de 'Kinka Maru'). De terugtocht naar Singapore werd de 'O 16' noodlottig: het schip voer op 15 december 1941 rond 02.30 uur op een Japanse zeemijn, in de Golf van Siam. Door de ontploffing die deze zeemijn veroorzaakte zonk de onderzeeboot en kwamen 41

van de 42 bemanningsleden om het leven. Vijf zeelieden die zich bij de explosie aan dek bevonden probeerden zich gezamenlijk zwemmend in veiligheid te brengen. Alleen kwartiermeester Cor de Wolf is dat uiteindelijk, na 38 uur in het water doorgebracht te hebben, gelukt. Tijdens een expeditie in de Zuid Chinese Zee op 26 en 27 oktober 1995 werd het wrak van de 'O 16' geïdentificeerd. Het wrak ligt op een diepte van 53 meter op ongeveer 22 zeemijl ten noorden van het eiland Tioman.

De 'O 21' en 'O 22' werden in Portsmouth afgebouwd. Omdat de Britten al oorlogservaring met onderzeeboten hadden, werden aan de Nederlandse boten enkele verbeteringen aangebracht. De boten werden bijvoorbeeld gedemagnetiseerd, zodat zij voor een groot deel gevrijwaard waren voor de gevaren van magnetische mijnen. Foto Gerard Horneman.

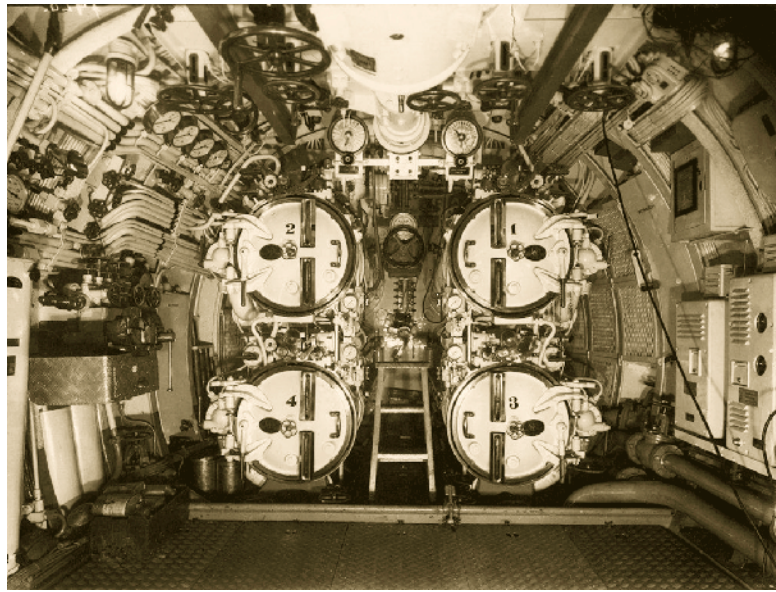
Hr.Ms. K XVII

Onder bevel van commandant luitenant ter zee der 1e klasse H.C. Besançon, kreeg deze onderzeeboot eveneens op 13 december 1941 opdracht om met hoge vaart op te stomen naar Singapore omdat er een aantal Japanse konvoien was ontdekt. De 'K XVII' moest een nieuwe positie innemen bij de kust van Malakka. Op 15 december was er een sein-contact met de 'K XII'. Men ontving het bericht dat er een Japanse onderzeeboot in de buurt was waargenomen. Dit contact is het laatste levensteken van de Nederlandse onderzeeboot geweest. Op 26 december werd de 'K XVII' door het Britse opperbevel wegens 'over tijd' zijnde als verloren opgegeven. Het verlies van de gehele bemanning (36) liet een diepe indruk achter bij de bemanningen van de andere Nederlandse onderzeeboten. Na een intensieve speurtocht door de zoon van de commandant, werd pas in 1982 de boot door duikers gevonden en door de Koninklijke Marine geïdentificeerd.

Hr.Ms. O 20

Onder bevel van luitenant ter zee der 1e klasse P.G.J. Snippe, verliet de 'O 20' op 14 december 1941 samen met de 'O 19' de Singapore Submarine Base en 's avonds gingen zij afzonderlijk van elkaar op weg naar hun aangewezen patrouillegebieden. Het gebied van de 'O 20' bevond zich ten oosten van Kota

Boegbuiskamer van Hr.Ms. O 20. De onderzeeboot had vier boegbuizen van 53,3 cm aan boord evenals twee hekbuizen van 53,3 cm. Twee buizen van 53,3 cm waren midscheeps. Men had veertien torpedo's aan boord. Foto Gerard Horneman.

Ter gedachtenis van de 296 bemanningsleden en commando's, die tijdens de Tweede Wereldoorlog op zee zijn omgekomen, is op 18 september 2009 in het Britse Dundee een monument onthuld. Zes onderzeeboten, waaronder de twee Nederlandse 'O 13' en 'O 22', twee Britse, een Noorse en een Russische zijn 'nog steeds op patrouille' oftewel niet teruggekeerd van patrouille. De zes onderzeeboten maakten deel uit van de 9e Onderzeebootflottielje die tijdens de oorlog in Dundee gestationeerd. De namenlijst van de omgekomen marinemensen van Hr.Ms. O 13 en Hr.Ms. O 22 (zie foto) op plaquettes is een onderdeel van het monument. Bij de ceremonie waren de Nederlandse ambassadeur, de plaatsvervangend Commandant Zeestrijdkrachten, de groepsoudste onderzeedienst en de krijgsmachtdeeladjutant aanwezig. De bemanning van Hr. Ms. Mercur vertegenwoordigde de Onderzeedienst.

Foto Gerard Horneman.

Bharu, aan de oostkust van Brits Maleisië. Op 19 december werd de boot 's morgens vroeg door een Japans vliegtuig met bommen bestookt. Daardoor was men genoodzaakt om op periscoopdiepte te blijven varen. Vervolgens werden drie Japanse jagers ontdekt waarna men dieper wegdook. De boot bleef 6 uur lang op 40 meter diepte liggen wachten totdat het gevaar geweken was. De Japanners wierpen op de plaats waar de Nederlandse onderzeeboot lag dieptebommen, maar die waren gelukkig ingesteld op 30 meter, zodat vrijwel geen schade ontstond. Omdat de lucht in de boot dringend aan verversing toe was, werd tegen donker getracht naar boven te komen en aan de vijand te ontsnappen. Na 20 minuten was de boot voldoende geventileerd, maar de batterijen waren zo goed als uitgeput en moes-

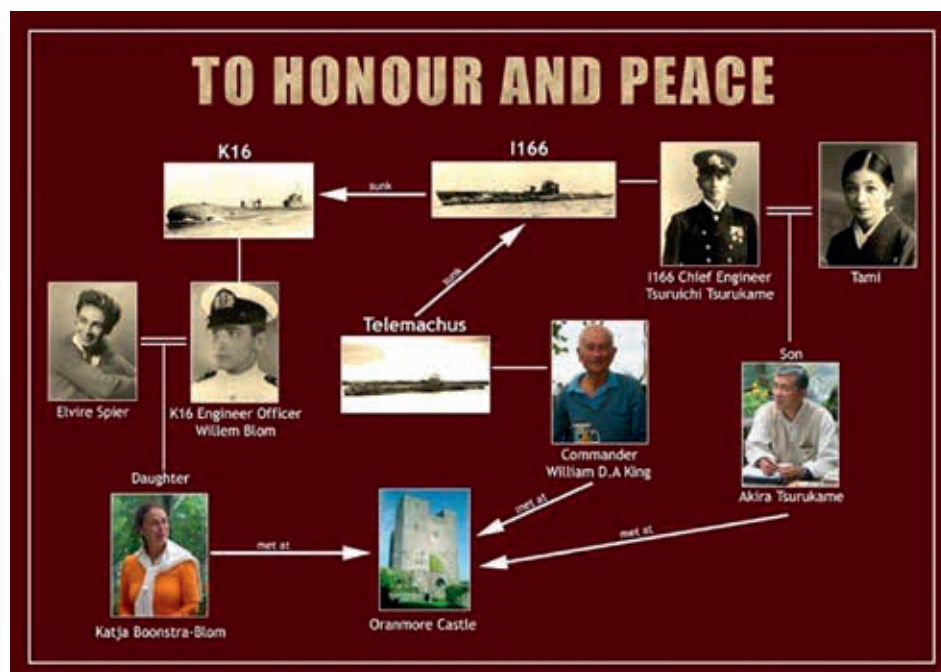
ten geladen worden tijdens bovenwatervvaart. Even later werd de onderzeeboot ontdekt door de Japanse jager 'Uranami'. Onmiddellijk werden er twee hekbuistorpedo's op de jager afgevuurd, maar die misten helaas. Na ook een gemist schot met het kanon van de onderzeeboot, stond de commandant voor de moeilijke opgave om de boot zelf tot zinken te brengen, teneinde te voorkomen dat deze in handen van de vijand zou vallen. De bemanning verzamelde zich aan dek en het hoofd machinekamer (HMK) opende eigenhandig de vents van de hoofdtanks, terwijl de dieselmotoren op volle kracht draaiden. Zelf verliet de HMK de boot via het torenluik. De commandant en nog 6 bemanningsleden verloren bij deze actie echter het leven. De overige bemanningsleden werden de volgende dag krijgsgevangen gemaakt. Op 12 juni 2002 heeft het team van Klaas Brouwer het wrak van de 'O 20' gevonden op ongeveer 35 mijl ten noordoosten van Kota Bharu, nabij de oostkust van Maleisië

Hr.Ms. O 22

Ten tijde van de Duitse aanval op Nederland in 1940 was de 'O 22' nog niet volledig afgebouwd. Wel had ze al enkele proefvaarten gemaakt. Samen met de 'O 21' maakte de 'O 22' in de avond van 10 mei 1940 de overvaart van Vlissingen naar het Verenigd Koninkrijk. Deze overtocht vond plaats onder begeleiding van het bewakingsvaartuig 'BV 37'. De 'BV 37' was de door de Nederlandse marine in beslag genomen sleepboot 'De Schelde'. Tijdens de overtocht

naar het Verenigd Koninkrijk hadden de 'O 22' en de 'O 21' geen wapens aan boord, dus geen torpedo's en geen munitie voor het dekkanon. In de ochtend van 11 mei 1940 bereikten de drie schepen de Downs. Omdat de overtocht in alle haast moest plaatsvinden, waren er geen kaarten beschikbaar, dus moest de navigatie naar de Downs gebeuren aan de hand van een oude Duitse Fischereikarte die op het laatste moment was afgenomen van een Groningse kustvaarder.

In eerste instantie was Portsmouth de thuishaven voor de 'O 22', maar na de val van Frankrijk werd deze haven niet langer als veilig beschouwd en werd de 'O 22' samen met de andere Nederlandse onderzeeboten van Portsmouth overgeplaatst naar Dundee. Vanuit Dundee voerde de 'O 22' patrouilles uit voor de Noorse kust. Tijdens deze patrouilles kreeg ze tweemaal een Duitse onderzeeboot in zicht, maar ze kon geen succesvolle aanval plaatsen. De eerste keer misten de torpedo's het doel en de tweede keer was de Duitse onderzeeboot te ver weg voor een succesvolle aanval. In totaal voerde de 'O 22' vijf patrouilles uit vanuit Dundee. Tijdens geen van deze patrouilles wist de 'O 22' een vijandelijk schip tot zinken te brengen. Op 5 november 1940 vertrok de 'O 22' op haar vijfde patrouille vanuit Dundee, van deze patrouille keerde zij nooit terug. Er zijn verschillende scenario's mogelijk die het zinken van de 'O 22' kunnen verklaren. Tijdens de vaart van of naar haar patrouillegebied kan ze op een op drift geslagen Duitse mijn zijn gevaren. Omdat het wrak van de

Haar bemoeiingen met de zoektochten naar Nederlandse onderzeeboten hebben Katja Boonstra enkele bijzondere vrienden opgeleverd. Gezamenlijk hebben zij als symbool van hun vriendschap een boom geplant op verschillende locaties.

Op de foto de boomplanting in 2006 bij het Koninklijk Instituut voor de Marine in Den Helder.

V.l.n.r. Henk Bussemaker, oud-premier P.J.S. de Jong, Klaas Brouwer, Hans Besancon, commander King en Akira Tsurukame, Joke Jarman en Katja Boonstra. Foto Katja Boonstra.

‘O 22’ er intact uitziet, is het ook mogelijk dat de boot is gezonken als gevolg van een technisch probleem.

Het wrak werd op 13 augustus 1993 door een Noors schip op de locatie 57°55'N - 05°31'O gevonden, ongeveer 40 nautische mijlen zuidwest van de Noorse kust op een diepte van 180 meter.

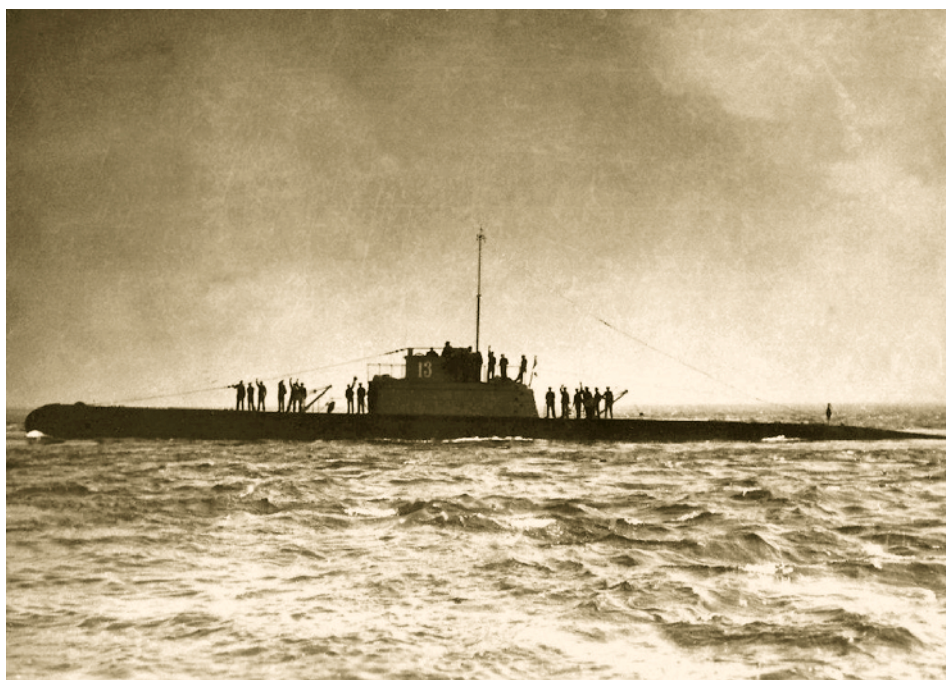
Herdenkingen en bijeenkomsten

Jaarlijks gaat Katja Boonstra naar de herdenkingen in Den Helder. Ook gaat zij geregeld naar de bijeenkomsten van de International Submariners Association. Onderzeedienstensen, voormalige tegenstanders uit de hele wereld die jaarlijks telkens in een ander gastland als vrienden bij elkaar komen met hun families. Hoogtepunt van die bijeenkomsten is o.a. een altijd weer zeer indrukwekkende ceremonie ter herdenking van alle gesneuvelde onderzeedienstensen over de hele wereld. Het geeft heel duidelijk de verwantschap aan die onderzeedienstensen hebben. En de kracht die uit zo een hechte gemeenschap voortkomt.

Dit geldt ook in bijzondere mate voor Nederland. In Den Helder staat het onderzeedienstmonument. Een plek waar ieder jaar de familieleden van de gesneuvelde mannen van heinde en ver bijeenkomen. Ze zijn vrienden geworden.

Eerst was daar die enorme en veeleisende prestatie tijdens de oorlog en vervolgens het monument dat er kwam en dat nu al sinds wij ons kunnen heugen, een plek is waar

Hr.Ms. O13 is de laatste nog niet teruggevonden onderzeeboot. Sinds juni 1940 ligt het wrak ergens op de bodem van de Noordzee. Wat er precies met de ‘O13’ is gebeurd is een groot mysterie. Het mysterie van de laatst nog niet teruggevonden Nederlandse onderzeeboot wordt al jaren actief onderzocht door de Marine. Foto NIMH.

nabestaanden, veteranen en reünisten maar zeker ook actief dienend onderzebootpersoneel, jaarlijks bijeen komen om te herdenken.

Haar bemoeiingen met de zoektochten naar de boten hebben Katja Boonstra enkele bijzondere vrienden opgeleverd. Onder wie de Japanner Akira Tsurukame en zijn vrouw Kay toen zij in november 2003 een bezoek brachten aan het onderzeedienstmonument in Den Helder. ‘Zij legden bloemen bij het monument om hun respect te betonen aan degenen die door toedoen van de Japanse onderzeeboot ‘I 66’ zijn gesneuveld. To say sorry or what my father had to do in the war.’ De vader van Akira, Tsuruichi Tsurukame, was hoofd machinekamer van de ‘I 66’. Katja beschrijft het als volgt: ‘Het moet vreemd zijn om als marineman op last van de regering van het land dat je lief hebt, je gezin, je huis, alles wat je dierbaar is te moeten verlaten om een onbekende vijand, die onder andere omstandigheden misschien je vriend zou zijn geweest te vernietigen.’

Akira en Kay en Katja en haar familie brachten in 2004 samen een bezoek aan William Leslie de Courcy King, commandant van de Britse onderzeeboot ‘Telemachus’ die in 1944 weer de ‘I 66’, de boot van Akira’s vader, torpedeerde. ‘Er is een diepe vriendschap ontstaan tussen de drie families, mis-

schien wel juist door dit verleden en door de pijn die deze oorlog, die niemand wilde, heeft gebracht.'

Gezamenlijk hebben zij als symbool van hun vriendschap een boom geplant in de tuin van Oranmore Castle, het familiehuis van King. Begin 2005 werd Katja uitgenodigd om naar Japan te komen en werd er door de drie families ook een boom geplant bij het onderzeedienstmonument in Sasebo, Japan! Een jaar later, in 2006, werd de derde boom geplant in de tuin van het KIM, het Koninklijk Instituut voor de Marine in Den Helder o.a. in aanwezigheid van de heer P.J.S. de Jong, oud onderzeebootcommandant in oorlogstijd en beschermheer van de Stichting Comité Nabestaanden Onderzeeboten 1940-1945.

Nog steeds op patrouille

'Zoeken blijft het comité ook nu doen, omdat er nog steeds een onderzeeboot, de 'O 13', moet worden teruggevonden', zegt Katja Boonstra. 'Die ging verloren in de Noordzee. Het is lastig zoeken omdat er veel verschillende scenario's zijn die een afbakening van het zoekgebied bemoeilijken. Maar we hebben goede hoop dat ook de 'O 13' gevonden zal worden. De Koninklijke Marine is vastbesloten ook deze boot en haar bemanning terug te vinden en door de vele publicaties is er enorm veel belangstelling en hulp van alle kanten gekomen. Er staat een documentaire

Vice-admiraal M.J.M. Borsboom in zijn toespraak tijdens de herdenkingsceremonie van Hr.Ms. O 13: 'Je ziet hier vier generaties. Het verhaal blijft leven. Ik vind het van belang dat ook de actieve marinemensen hier nog oog voor hebben. We geven de zoektocht niet op.' Foto AVDD.

Honderden nabestaanden en andere belangstellenden hebben op 3 juli 2013 in Den Helder een laatste groet gebracht aan de overleden bemanningsleden van onderzeeboot 'O 13'. Vanaf het dek van Zr.Ms. De Zeven Provinciën gooiden zij boeketten bloemen in zee ter hoogte van de Lange Jaap. Ook vice-admiraal M.J.M. Borsboom had samen met kapitein ter zee M.R.P. Elsensohn, Groepsoudste Onderzeeboten een krans te water gelaten namens de Koninklijke Marine. Ook oud-premier P.J.S. de Jong en twee van zijn dochters waren aan boord. Veel nabestaanden van de overleden bemanning kwamen tijdens de herdenking en de daarna genoten maaltijd voor de eerste maal met elkaar in contact. Foto AVDD.

op stapel en de documentairemakers hebben intussen als eerbetoon een prachtig boek uitgegeven over de 'O 13' en haar beman-

ning. Op de website www.stillonpatrol.nl is er erg veel informatie te vinden over de zoektocht naar de 'O 13' en al degenen die daaraan meewerken.'

Op 12 juni 1940 verliet de 'O 13' de haven van Dundee (Schotland) voor een patrouille in het Skagerrak. Doel was het observeren van scheepvaart en als het mogelijk was ook het verstoren ervan. De aan de boot opgegeven locatie was: 57 graden noorderbreedte, 5 graden oosterlengte. Op 25 juni 1940 meldde de Britse War Office echter dat de Nederlandse onderzeeboot 'overdue' (te laat) was. 31 Nederlandse en 3 Britse opvarenden zijn sindsdien vermist.

'Na de oorlog heeft men letterlijk de hele zee afgevist', schetst kapitein-luitenant ter zee Jouke Spoelstra. Hij coördineert namens de Staf CZSK, de Onderzeedienst, de Dienst der Hydrografie en de Duik- en Demonteergroep deze ultieme zoektocht naar de laatste verloren onderzeeboot. 'Een fikse uitdaging. Ons zoekgebied is het totale operatiegebied van de 'O 13', zo'n 100 kilometer bij 360 kilometer groot.'

Door zoveel mogelijk gegevens aan elkaar te knopen, denken Spoelstra en de zijnen dat ze nu de precieze sector hebben gevonden waar de 'O 13' moet liggen. In dit gebied van 25

bij 25 kilometer lag vroeger een Duits mijnenveld. Spoelstra: 'Met een inspectievaartuig van Rijkswaterstaat gaan we daar binnenkort in vijf tot tien dagen alle obstakels langs. Die brengen we in kaart met hydrografische opnameapparatuur en onze eigen onderwaterrobot 'Remus'. Uiteindelijk hopen we zo op de 'O 13' te stuiten. Of een van de vier andere vermiste onderzeeboten. Want behalve de 'O 13' zijn in dit gebied ook de Duitse 'U 36', de Britse HMS 'Thames', HMS 'Salmon' en de Poolse ORP 'Orzel' verloren gegaan.'

Niet alleen de precieze ligging van de 'O 13' is onbekend, maar wat er mis ging ook. Een technisch mankement acht Spoelstra

onwaarschijnlijk, omdat de 'O 13' kort voor de patrouille uitvoerig was getest inclusief een goedgedocumenteerde proefvaart en in orde was bevonden. De bemanning bestond bovendien voor driekwart uit oudgedienden. Een andere theorie is de aanvaring met de Poolse onderzeeboot ORP 'Wilk', maar Spoelstra acht dat, gezien de schaderapporten onwaarschijnlijk. Dat de 'O 13' vernietigd is door de Duitse 'U 99' die toen in het gebied zou zijn geweest, lijkt Spoelstra eveneens stug, omdat de Duitse rapportages niets melden van een treffen op zee. Volgens hem resteert wel de mogelijkheid dat de 'O 13' in een Duits mijnenveld terecht raakte, dat nog niet op de Engelse zeekaarten stond.

Bronnen:

Bezemer, K.W.L., Zij vochten op de zeven zeeën. De Haan Zeist, 1966.

Dulm, J.F. van e.a.. Veertig jaren Onderzeedienst. Scheltens & Giltay Amsterdam, 1947.

Froma, T. en W. Pleging. O 13, Still on Patrol. In2Content Soest, 2013.

Jalhay, P.C. Nederlandse Onderzeedienst 75 Jaar. De Boer Weesp, 1982.

Jalhay, P.C. en G.D. Horneman. Periscope op! Nederlandse onderzeeboten. De Bataafsche Leeuw Amsterdam, 2006.

Waning, C.J.W. van e.a. De Nederlandse Onderzeedienst 1906-1966. Stok Den Haag, 1967.

Boeken van de zee - Recensies

Recensie-exemplaren uitsluitend aan de redactie,
p/a Korbeel 34, 1261 LC Blaricum

Tonny Froma en Wilco Pleging. Onderzoek en redactie Ludmilla van Santen; 'O 13 Still On Patrol'; Uitgever: In2Content, Soest, 2013, ISBN 978-90-9027533-8 89 blz., geill., prijs € 29,95 excl. € 5,50 verzendkosten. Voor lezers van De Blauwe Wimpel geldt een speciale prijs van € 30,00 incl. verzendkosten. boek@o13stillonpatrol.nl

De Britse admiraliteit vormde bij het begin van de Tweede Wereldoorlog een nieuw flottielje: de 9th Submarine Flottilla. Onder de eerste boten die tot dit flottielje behoorden, waren de Franse onderzeeboten 'Minerve' en 'Rubis', de Nederlandse 'O 13', de Poolse 'Wilk', later nog de Noorse 'Uredd' en enkele Britse onderzeeboten. De Nederlandse

Onderzeedienst kreeg onmiddellijk een ernstige slag te incasseren. Op 12 juni 1940 ging Hr.Ms. O 13 als eerste geallieerde onderzeeboot van de 9th Submarine Flottilla op patrouille. De commandant, LTZ1 E.H. Vorster, kreeg opdracht om aan de ingang van het Skagerrak te patrouilleren op 57' N.B. en 5' O.L. Op 25 juni 1940 vermeldde het oorlogsdagboek van de Marinestaf in Londen: 'Aangenomen moet worden, dat Hr.Ms. O 13 verloren is gegaan. Deze boot is op 12 juni 1940 uit Dundee vertrokken voor een patrouilletocht in de Noordzee en werd op 21 juni terug verwacht.'

Het boek vertelt het verhaal van deze enige nog vermiste Nederlandse onderzeeboot. Het is een zoektocht die sinds anderhalf jaar op de voet wordt gevolgd door de documentairemakers Machiel Martens, Wilco Pleging en Erik Bibo. Bij het maken van de documentaire werd veel duidelijk. Niet alleen door historici die het verdwijnen van de O 13 onderzochten, maar ook door de vele gesprekken met de nabestaanden. Dit leverde persoonlijke verhalen op en ook unieke foto's en brieven. Te veel, te mooi en te uniek om in de vergetelheid te geraken, vonden Martens, Pleging en Bibo. Daarom zijn al deze herinneringen van nabestaanden gebundeld in het bijzondere boek 'O 13 Still on Patrol'.

Het boek geeft een indrukwekkend inzicht in de bijeen gebrachte verhalen, foto's en feiten over hun leven, niet alleen als marineman, maar ook als echtgenoot, vader, broer of zoon.

In het voorwoord van deze publicatie zegt vice-admiraal M.J.M. Borsboom: 'Het boek beschrijft de verwarring, de aanvankelijke hoop, de latere berusting en de verwerking van het grote verdriet na die noodlottige gebeurtenis in 1940. Verhalen die bij mij stuk voor stuk een diepe indruk hebben achtergelaten. Het is een eerbetoon aan de 34 manschappen die in de eerste dagen van de oorlog zijn gevallen voor onze vrijheid. Het is een eerbetoon aan alle nabestaanden.'

Wat er gebeurd is met Hr.Ms. O 13 en haar 34 opvarenden, is tot op de dag van vandaag onduidelijk. Al jaren zetten de Koninklijke Marine en het Comité Nabestaanden Onderzeeboten zich met behulp van derden in om de vermiste onderzeeboot en haar bemanning terug te vinden. Jan L. Spoelstra, voorzitter Comité Nabestaanden Onderzeeboten 1940-1945; 'Dat zijn wij de bemanning en hun nabestaanden schuldig.'

Piet Jalhay